

Sorular ve Cevaplar

Soru-1: İktisat Nizamı Kitabının 297. sayfasının on dördüncü satırında şöyle geçmektedir: "Bir adamın sağlam bir dinar ile tam saf olmayan iki dinarı satın alması caiz olmaz."

Yine aynı kitabın 318. sayfasının sondan on birinci satırında şöyle geçmektedir: "Bu durumda değişim (kur) fiyatı, her iki devletin paralarının saf altın fiyatlarının birbirine göre olan oranı ile oluşur."

Birinci durumda geçen metinden ve akabindeki izahattan saf olmayan iki dinarın sağlam bir dinarla değiştirmenin caiz olmadığını anladım. Saf olmayan iki dinardaki toplam saf altının, sağlam dinardaki saf altın ağırlığına eşit olabileceği unutulmamalıdır. Binaenaleyh ben bundan şunu anladım ki mesela 24 ayar altın 21 ayar altınla değiştirildiğinde her iki ayardaki saf altın oranı farklı olmasına rağmen değişim bire bir olmalıdır. Ancak ikinci durumda geçenler, değişimin ilk durumda anladığım gibi bire bir değil saf altın ağırlığı oranında olacağını açıkça belirtmektedir. O halde bu iki anlayıştan hangisi doğrudur? İki durumda geçenlerin arasını nasıl örtüştürürüz? Yani kur işleminde muteber olan nedir? İçerisindeki saf altın ağırlığı göz önünde bulundurulmaksızın her iki külçenin ağırlığı mıdır yoksa her iki külçedeki saf altın ağırlığı mıdır?

297. sayfada sağlam bir dinarın saf olmayan iki dinarla değiştirilmesinin caiz olmadığına Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, bir ölçek kaliteli hurmanın iki ölçek kalitesiz hurma ile değiştirilmesine karşı çıkmasının delil getirilmesi dikkatimi çekti. Hurmanın hurma ile değiştirilmesinin bir alış-veriş olduğu, sağlam dinarın saf olmayan dinar ile değiştirilmesinin ise bir sarf/mübadele olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca kaliteli hurma ve kalitesiz hurmanın her ikisi de hiçbir şeyin karışmadığı birer saf hurmadır. Oysa saf olmayan altın, kusurların karıştığı saf olmayan bir altındır. Ben burada iki vakıanın, birbirine delil getirilemeyecek şekilde farklı olduğu görüşündeyim.

Son tahlilde farklı iki ayardaki altınlar birbiriyle değiştirildiğinde mübadele, ayarlarına bakılmaksızın bire bir mi olur yoksa önemli olan her ikisindeki saf altın ağırlığının eşit olması mıdır? Zira ayarların farklı olması, her iki külçedeki saf altın oranının farklı olmasının kaçınılmaz olması demektir.

Cevap-1: Mesele aşağıdaki gibidir:

1- Altının altınla sarfı/mübadelesi, misli mislinedir. "Altın" lafzı, bir cins isim olup ister 18 ister 21 istese 24 ayar olsun altın olarak isimlendirilen her şeye intibak eder.

Dolayısıyla değiştirmek istediğinizde bire bir değiştirebilirsiniz. İcap ve kabul gerçekleştiğinde sarf/mübadele işlemini bozmak caiz değildir. Ancak şu şartla ki mübadelede aldatma olmamalıdır. Yani sizde 24 ayar altın ve arkadaşınızda 18 ayar altın varsa sizden herhangi biriniz altının ayarını gizlememelidir.

Fakat bu altın, 24 ayar der ve sarf/mübadele, misli misline tamamlandıktan sonra diğer kişi bu altının 21 ayar olduğunu anlarsa burada aldatma vardır. Bu durumda kişinin, mübadele işlemini bozması caizdir ve aldatılan kişi, mübadele işlemini kabul veya iptal etmede muhayyerdir. İptal etmesi durumunda her biri diğerine altınını iade etmelidir. Ancak "24" ayar altının sahibinin, "21" ayar altının sahibinden fark alma hakkı yoktur. Çünkü her iki ayar da altın olup fazlalık caiz değildir.

Bu, İktisat Kitabının 295. sayfasında geçenlerin açıklamasıdır: "24 ayar altın karşılığında 24 ayar altın alan bir kimse, 24 ayar diyerek altının ayarı 18 ayar olduğu görülürse bu bir aldatma olduğu için alan adam muhayyerdir. Dilerse aldığı 18 ayar altını geri verir isterse günün piyasa fiyatından kabul eder. Altın mübadelesinde bulunan kimselerden aldanan 18 ayar olarak aldığı altının kusurundan dolayı uğradığı zarar karşılığında fazla olarak bir miktar altını satıcıdan almak

istememesi caiz değildir. Çünkü aynı cins olan bir maddede aranan benzerlik ve miktar şartı ortadan kalktığı için caiz olmaz."

2- 297. sayfada geçen şu metne gelince: "Bir adamın sağlam bir dinar ile tam saf olmayan iki dinarı satın alması caiz olmaz. Fakat birkaç dirhem vererek bir dinarı, sonra da birkaç dirhem vererek tam saf olmayan iki dinarı satın alması caizdir. İster bu dinarların her iki tanesini dirhem sattığı adamdan alsın ister başkasından alsın farketmez. Ebu Said'den: "Bilal, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e kaliteli bir hurma getirmişse Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] Bilal'e bu hurmalarını nereden getirdiğini sordu. Bilal: "Sana ikram etmek için kalitesi düşük olan iki ölçek hurma verdim. Karşılığında bu hurmalardan bir ölçek hurma aldım" dedi. Bu durumda Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle dedi:

"Bu,
*faizin ta kendisidir. Böyle yapma. Ancak böylesi bir hurmayı almak istediğin zaman elindeki sat
sonra istediğin hurmayı al.*" [Muslim]

İki ratıl kalitesiz hurma ile bir ratıl kaliteli hurmanın değiştirilmesinin caiz olmaması ve bunun saf olmayan iki dinar ile saf olan bir dinarla değiştirilmeyeceğine delil getirilmesi, sahih bir delillendirilmedir. Bu delillendirmenin sizi şöyle söylemeye itmesine gelince: "Kalitesiz hurma ile kaliteli hurmanın değiştirilmesinin vakıası bir alış-veriştir, sağlam bir dinar ile saf olmayan bir dinarın değiştirilmesi ise bir sarftır." Bu söz, doğru değildir. Zira sarf da bir alış-veriştir. Sadece nakdin nakitle alış-verişi, sarf/mübadele olarak isimlendirilmektedir.

Kitabın 295. sayfasındaki konunun başındaki şu metne bakınız: "Sarf işlemleri ne kadar çeşit ve miktarda olursa olsun şu iki temel dışında olmaz: 1-Aynı cinsten olan paranın parayla satış ve alış. 2-Ayrı iki cinsten olan paranın parayla alış-verişi."

Bundan dolayı sarf da bir alış-veriştir ey sevgili kardeşim. Allah, seni tüm şerlerden ve kötülüklerden korusun.

3- 318. sayfada belirttiğiniz şu metne gelince: "Bu durumda değişim (kur) fiyatı, her iki devletin paralarının saf altın fiyatlarının birbirine göre olan oranı ile oluşur."

Buradaki mesele, başka bir durumdur. Mesele, "sağlam ve saf olmayan" meselesi değildir. Bilakis İslamî dinar ve İngiliz sterlini gibi bir meseledir. Bu ikisi değiştirildiğinde aynı yöntem, "misli misline" yöntemi takip edilir. Mesela 1 naibe İslamî dinar, 24 ayar altın cinsinden "4,25" gram ve 1 naibe İngiliz sterlini, 21 ayar altın cinsinden "2,125" gram olur ve siz de mübadelede bulunmak isterseniz bu, misli misline olmalıdır.

Bu durumda "4,25" gram altına denk olan İslamî dinar, altının cinsine bakılmaksızın İngiliz sterlininin iki katıdır, yani $2 \times 2,125 = 4,25$ gram altın demektir. Yani 21 ayar altın, 24 ayar altından daha azdır, o zaman iki katı ve fazlasını istiyorum demek caiz değildir... Bu caiz değildir: Çünkü ister 24 ister 21 isterse 18 ayar olsun altın olarak isimlendirilen her şey aynı ağırlıkla mübadele edilir. İcab ve kabul gerçekleştiğinde alış-veriş bozulmaz. Ancak bir aldatmanın olmaması şarttır. Yani kişilerden her biri arkadaşındaki altının cinsini bilmelidir.

Şayet ortada bir aldatma varsa, yani habis bir İngiliz -ki böyledir-, saf olan bir Müslümana -ki ara sıra olabilir- bendeki bu iki naibe sterlini, İngiliz bankasında değiştirdiğinde sana bunun yerine 24 ayar cinsinden 2,125 gram altın verirler der ve Müslüman da bu ikisini alır ve İngiliz'e 4,25 gram değerindeki dinarı verir. Daha sonra saf Müslüman, bu habis İngilizin sözüne güvenerek bankaya gider ve iki naibe sterlin karşılığında 21 ayar cinsinden 4,25 gram altın alırsa bu durumda, Müslümanın şu iki şey için İngiliz'e geri dönmesi caizdir: Ya bu alış-verişi kabul eder yada bozar ve her biri altınını geri alır. Fark almak caiz değildir. Çünkü altın olarak isimlendirildiği sürece altın altınla misli misline mübadele edilir.

Tabii ki bu muamele, Dâr-ul İslam'da gerçekleşmişse İngiliz için aldatma cezası vardır. Ancak bu İngiliz, bir elçi ise aldatma cezası olarak onu kovmamız yeterlidir!

Soru-2: Maliye Kitabının 230. sayfasının üçüncü paragrafında şöyle geçmiştir: "Bu türden kağıt paralar, üzerinde yazıl nominal değer in altın yada gümüş olarak karşılanan kısmı naibe kağıt para sayılır... Eğer 40 dinara ulaşmıyorsa zekat vermek gerekmez."

Soru şudur: Kısmi karşılığı olan naibe kağıt para olması itibarıyla vesika kağıt paralara, karşılığının vakıasına göre altın veya gümüşün zekatı gibi zekatı verilmelidir şeklinde bakmak mümkün müdür? Karşılığı olmayan kısma da nakit ve değer illeti tahakkuk etmesi bakımından zorunlu kağıt paraların vakıası intibak eder ki bu husustaki durumu, zorunlu kağıt paraların durumu gibidir. Dolayısıyla bu kısmı da altın ve gümüş nakdine zekatı vacip kılan hadislerin kapsamına girer.

Cevap-2: Nakit aşağıdaki gibidir:

1- Altın ve gümüş konusu ve bunların zekatı açıktır.

2- Üzerinde her yazılı olan naibe kağıt para. Şayet üzerinde 4,25 gram altın değerinde olan İslamî dinar yazılıysa bu kağıda, altın dinarmış, yani somut bir maddeymiş gibi "dinar" muamelesi yapılır. Dolayısıyla bu kağıdın zekatı, üzerinde yazılı olana göre verilir. Şu şartla ki bu kağıt para, her an üzerinde yazılı olana göre altına dönüştürülebilir olmalıdır. Yani beraberinizde bu tür kağıttan 85 gram altın değerinde 20 kağıt varsa nisap miktarına ulaşmış olur ve zekatı verilir. İşte naibe kağıt paranın anlamı budur. Yani her an tam değeriyle devlet bankasından değiştirilebilir demektir.

3- Üzerinde kısmen altınla değiştirilir yazan naibe kağıt para. Mesela üzerinde dinar isminin yazmasına, yani insanlar nezdinde muamelede dinar olarak isimlendirilmesine rağmen devlet bankasına götürdüğünüzde size, 2,125 gram altın, yani yarım dinar altın verilmesi gibidir. Bu da nisaba, bu tür kağıttan 40 kağıda, yani $(40 \times 2,125 = 85 \text{ gram altın})$ sahip olduğunuzda ulaşıyor demektir. Bu durumda üzerinde dinar yazan bu kağıt para, yarısı naibe yarısı zorunlu olmak üzere iki kısma ayrılıyor denilmez. Çünkü o, tek bir kağıttır ve piyasada ona, 2,125 gram altın miktarının satın alma gücü kadarki alım gücüne göre muamele edilir. Başka bir şeye göre değil.

Yani alım değeri, 2,125 gram altın + başka bir şey olmaz!

Dolayısıyla onun vakıası, sadece 2,125 gram altın değerinde olan bir nakit kağıt paradır.

4- Zorunlu kağıt paraya gelince; üzerinde yazılı olana göre altınla değiştirilemez. Yani ister üzerinde 1 dinar isterse 10 dinar yazsın bunun hiçbir önemi yoktur. Çünkü o, "hiçbir şekilde" altınla değiştirilemez. Söyle denilmez: Onunla bir miktar altın alınabileceği halde bu, neden bir karşılık olmadığı gibi zorunlu para, belirli miktarda altın karşılığı olan bir vesika kağıt para olmuyor.

Böyle denilmez: Çünkü tamamen naibe olan kağıt para veya kısmî naibe olan vesika kağıt paraya, tamamen veya kısmî naibe paranın intibak edebilmesi için altın değerlerinin belli ve sabit olması ve her an devlet bankasında değiştirilebilmesi şarttır. Bu iki şartın, "belli bir değer ve her an bu değer karşılığında değiştirilmesi" şartının tahakkuk etmemesi onları, naibe kağıt paranın dışına çıkarır.

Görüldüğü üzere zorunlu para, böyle değildir. Zira devlet bankasından dilendiği an altınla değiştirilebilir belli sabit bir karşılığı yoktur. Bilakis Amerika'nın 1971 yılında doların altınla değiştirilmesini kaldırdığını ilan etmesinden bu yana belli oran karşılığında değiştirilebilir kağıt para kalmamıştır.

Binaenaleyh zorunlu kağıt paraya şeri hükümlerde nakit muamelesi yapılması, "nakit" illetinden dolayıdır ve piyasadaki altın veya gümüş değeri öğrenildikten sonra zekatı verilir. Eğer alım değeri, 20 dinara, yani "85 gram altına" veya 200 dirheme, yani "595 gram gümüşe" ulaşmışsa nisap miktarına ulaşmış olur. Eğer kişinin borcundan fazlaysa ve üzerinden de bir yıl geçmişse onun zekatı vacip olur. Bu meselede bana göre racih olan şudur ki iki nisaptan en düşük olana ulaşılmasıdır. Zira gümüşün nisabına -ki bu günümüzde nisabı en az olandır- ulaştığında, zorunlu paraya sahip olan bir kimse zekat ehlinden olur.

H. 10 Rabî-us Sâni 1432

M. 15 Mart 2011